

Tomasz CZAJA

Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu

Instytut Kryminologii i Bezpieczeństwa Wewnętrznego

tomasz.czaja@wskz.pl

<https://orcid.org/0009-0004-4133-8021>

<https://doi.org/10.34739/dsd.2026.01.07>

STO LAT INSTYTUCJI DZIELNICOWEGO W POLSCE. OD MODELU ADMINISTRACYJNO-KONTROLNEGO DO PARTNERSTWA Z LOKALNĄ SPOŁECZNOŚCIĄ

ABSTRAKT: W 2026 r. przypada setna rocznica formalnego wprowadzenia instytucji dzielnicowego do polskiego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego. Artykuł koncentruje się na ewolucji roli tego typu funkcjonariusza od modelu kontrolno-administracyjnego aż do koncepcji policjanta pierwszego kontaktu, opierającego swoje działania na założeniach strategii community policing. Analiza obejmuje okres od II Rzeczypospolitej, poprzez Polską Rzeczpospolitą Ludową i transformację ustrojową, po współczesny wzorzec funkcjonowania Policji. Wykazano, że przemiany instytucji dzielnicowego miały charakter stopniowy i niejednorodny. Mimo zaistniałych na przestrzeni stulecia istotnych zmian normatywnych, utrzymały się elementy pochodzące z wcześniejszych sposobów działania. Zastosowana analiza w ujęciu historyczno-instytucjonalnym pozwoliła na stwierdzenie, że w służbie policyjnego gospodarza rejonu formalnie dominuje model partnerski, chociaż w praktyce jest ograniczany z powodów biurokratycznych i organizacyjnych. Powyższe wpływa na rzeczywisty charakter relacji między Policją a obywatelami i stanowi wyzwanie dla obecnych systemów bezpieczeństwa lokalnego. W szczególności ograniczenia te wynikają z przeciążenia dzielnicowego szerokim zakresem zadań, które często wykraczają poza jego podstawową rolę, ograniczonej autonomii operacyjnej policjanta oraz napięcia między oczekiwaniami reprezentowanej instytucji a potrzebami lokalnej społeczności.

SŁOWA KLUCZOWE: dzielnicowy, policja, bezpieczeństwo lokalne, historia policji, community policing

ONE HUNDRED YEARS OF THE COMMUNITY POLICE OFFICER INSTITUTION IN POLAND: FROM AN ADMINISTRATIVE-CONTROL MODEL TO PARTNERSHIP WITH THE LOCAL COMMUNITY

ABSTRACT: The year 2026 marks the centenary of the formal introduction of the neighbourhood police officer into the Polish internal security system. This article focuses on the evolution of the role of this type of officer, from a control-and-administration model to the concept of a first-point-of-contact police officer, whose activities are based on the principles of community policing. The analysis covers the period from the Second Polish Republic, through the Polish People's Republic and the political transformation, to the contemporary model of police operation. The changes in the neighbourhood police officer have been demonstrated to be gradual and uneven. Despite significant normative changes over the course of a century, elements derived from earlier modes of operation have persisted. The historical and institutional analysis employed has allowed us to conclude that, in the role of the local police officer, the partnership model formally predominates, although in practice it is constrained by bureaucratic and organizational factors. This affects the actual nature of relations between police and citizens and poses a challenge to current local security systems. In particular, these limitations stem from the neighbourhood police officer being overburdened with a wide range of tasks that often go beyond their core role, the officer's limited operational autonomy, and the tension between the expectations of the institution they represent and the needs of the local community.

KEYWORDS: community policing officer, police, local security, police history, community policing

WPROWADZENIE

1 października 2026 r. mija sto lat od formalnego wprowadzenia instytucji dzielnicowego do struktur Policji Państwowej, a tym samym do polskiego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego¹.

Niniejszy artykuł koncentruje się na ewolucji tej funkcji na przestrzeni różnych okresów historycznych: II Rzeczypospolitej, Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, lat transformacji ustrojowej, współczesnego modelu Policji. Analiza, poprowadzona w ujęciu historyczno-instytucjonalnym, oparta została o teksty źródłowe aktów prawnych, literaturę naukową, materiały Policji, a także wieloletnie obserwacje prowadzone przez autora. Ukazuje ona zmianę roli dzielnicowego od funkcjonariusza o wyraźnej dominacji zadań administracyjno-kontrolnych do policjanta pierwszego kontaktu, który działa w oparciu o założenia strategii *community policing*. W szczególny sposób zaakcentowano skutki reformy formacji, wynikającej z upadku ustroju po 1989 roku, oraz przeobrażenia instytucji dzielnicowego, polegającego na zastąpieniu hierarchicznej relacji z obywatelami ideą rzeczywistego partnerstwa w działaniach na rzecz systemu lokalnego bezpieczeństwa.

Analiza prowadzona w artykule ma charakter historyczno-instytucjonalny, obejmując zmiany normatywne oraz ewolucję praktyki funkcjonowania instytucji dzielnicowego w poszczególnych okresach historycznych. W badaniu wykorzystano źródła prawne i historyczne, metodę porównawczą w ujęciu diachronicznym, syntezę oraz krytyczną interpretację literatury naukowej i opracowań policyjnych. Przyjęta perspektywa pozwala na uchwycenie ciągłości oraz istotnych zmian w roli dzielnicowego, a także na ocenę wpływu normatywnych regulacji na jego rzeczywiste funkcjonowanie w systemie bezpieczeństwa lokalnego.

GENEZA INSTYTUCJI DZIELNICOWEGO W POLSCE

Początki instytucjonalnego odpowiednika współczesnego dzielnicowego w Polsce sięgają okresu międzywojennego, gdy po unifikacji występujących dotąd służb o charakterze policyjnym na obszarze odradzającego się państwa pojawiła się Policja². Ówczesna Polska łączyła ziemie trzech zaborów, w których funkcjonowały różne systemy prawne i organizacyjne, określające zadania, role i pozycje poszczególnych służb „policyjnych”³.

¹ Komenda Główna Policji, *Pan na dzielnicę*, <https://hit.policja.gov.pl/hit/aktualnosci/195396,Pan-na-dzielnicę.html> (27.03.2026). Vide: A. Kopczyński, *100. rocznica utworzenia stanowiska dzielnicowego w polskiej Policji*, <https://gazeta.policja.pl/997/aktualne-wydanie/273931,100-rocznica-utworzenia-stanowiska-dielnicowego-w-polskiej-Policji.html> (27.03.2026).

² Por.: D. Micek, M. Micek, P. Łuka, Z. Gontarzewski, *Rola dzielnicowego Policji. Współdziałanie z podmiotami policyjnymi i pozapolicyjnymi, Materiały Dydaktyczne*, Szczytno 2007, s. 6-7; J. Kostrubiec, *Organizacja i funkcjonowanie Policji Państwowej II Rzeczypospolitej*, [w:] M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec, K. Orzeszyna (red.), *Prawo policyjne*, Warszawa 2014, s. 15; A. Misiuk, *Historia bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce. Zarys dziejów instytucji i służb w latach 1764-1990*, Warszawa 2015, s. 155-165.

³ B. Sprengel zwraca uwagę na fakt, że już w 1919 r. na terenach byłego Królestwa Polskiego odnotowano pierwszą obecność dzielnicowych w strukturach służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny. Vide.: Dr hab. Bolesław Sprengel: *Dzielnicowi to nie relik PRL*, <https://www.rp.pl/opinie-polityczno-spoleczne/art2908781-dr-hab-boleslaw-sprengel-dzielnicowi-to-nie-relik-prl> (27.03.2026).

Pojawienie się stanowiska dzielnicowego należy wiązać z wydaniem Rozkazu nr 330 Komendanta Głównego Policji Państwowej z dnia 26 sierpnia 1926 r. w sprawach dochodzenia dyscyplinarnego, procedur postępowania funkcjonariuszy policji oraz zasad wewnętrznych komisariatów policji⁴. Uzupełnienie do wymienionego aktu prawnego stanowił Rozkaz nr 331, którego częścią była Instrukcja o dzielnicowych, wprowadzająca nowy, administracyjno-kontrolny model lokalnej służby policyjnej z dzielnicowym jako podstawowym jej ogniwem. Jednakże ówczesne założenia nie nawiązywały do „policjanta pierwszego kontaktu”, a tworzyły wzór funkcjonariusza odpowiedzialnego za administracyjny nadzór nad określonym obszarem, który ma skutecznie wykonywać władzę policyjną⁵. Całość opierała się na założeniu terytorialnej odpowiedzialności policjanta oraz osobistej znajomości lokalnego środowiska przy uwzględnieniu asymetrii w relacjach wobec społeczeństwa i realizacji przez państwo porządkowej roli.

Służbę międzywojennego dzielnicowego cechowała swoista elitarność, ponieważ objąć je mógł wyłącznie podoficer Policji Państwowej, odznaczający się nieskazitelnością w zachowaniu podczas wykonywania obowiązków służbowych, a także poza nią. Ponadto, miał posiadać duże doświadczenie życiowe („wyrobienie”), zawodowe i zamieszkiwać co najmniej w pobliżu nadzorowanej dzielnicy, zaś idealnym byłoby mieszkanie w samym rejonie⁶.

Zakres obowiązków określono w §3-6 Instrukcji o dzielnicowych. Dzielnicowi nie pełnili służby patrolowej, a sami mieli prawo zlecania zadań i obowiązek kontrolowania posterunkowych operujących w ich dzielnicach (§5). Odpowiadali za śledzenie tego, co działo się w przydzielonym rejonie służbowym, asystowali przy „rewizjach, aresztowaniach i obławach”, pełnili dyżury w komisariatach i poza nimi, a także brali udział w „misjach i obchodach” tych jednostek Policji Państwowej. Byli też wyznaczani do prowadzenia spraw o przekroczenia przepisów administracyjnych oraz spraw karnych, gdy znajomość lokalnych stosunków społecznych była istotniejsza od dobrej znajomości procedury karnej.

Już wówczas pojawiła się koncepcja teczki rejonu dzielnicowego, która przybrała postać książki dla każdej z dzielnic. Zawierała podstawowe informacje o rejonie i ludności, a także informacje istotne z punktu widzenia lokalnego bezpieczeństwa. Rozwiązanie to stanowiło wczesną formę systematycznego gromadzenia informacji o rejonie służbowym, co w zmodyfikowanej postaci znalazło odzwierciedlenie w narzędziach dokumentacyjnych dzielnicowego po transformacji ustrojowej w drugiej połowie XX wieku⁷.

⁴ Komenda Główna Policji, *Pan na dzielnicę*, <https://hit.policja.gov.pl/hit/aktualnosci/195396,Pan-na-dzielnicy.html> (19.12.2025).

⁵ Z. Lasocik, *Meandry totalitaryzmu: zmiany w funkcjonowaniu pionu dzielnicowych w Polsce po II wojnie światowej*, „Ius Novum” 2012, 3(6), s. 39-40.

⁶ Archiwum Akt Nowych, Komenda Główna Policji Państwowej w Warszawie, Rozkazy Komendanta Głównego Policji Państwowej nr 201-400, Rozkaz nr 331 Komendanta Głównego Policji Państwowej z dnia 6 września 1926 r., dostęp online przez portal: *Szukaj w Archiwach*, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/en/jednostka/-/jednostka/10433026> (19.12.2025).

⁷ Zarządzenie nr 15 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 września 1999 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych (Dz. Urz. KGP z 1999 r. Nr 15 poz. 107 ze zm.) i kolejne.

By instytucja dzielnicowego właściwie funkcjonowała, Instrukcja o dzielnicowych wskazywała podstawy podziału rejonu komisariatu na dzielnice, czyli obszar, zaludnienie i stosunki bezpieczeństwa. Jednocześnie zawierała ograniczenie, by jeden dzielnicowy odpowiadał za 4-10 tys. mieszkańców.

W okresie II Rzeczypospolitej dzielnicowy pełnił funkcję administratora wyznaczonego obszaru, jako funkcjonariusz wyposażony w dosyć rozległe uprawnienia ogólnopolicyjne i prawo do dysponowania i kontrolowania podstawowych sił policyjnych na poziomie lokalnym. Jego działania dzielnicowego koncentrowały się na społecznościach uznawanych za najbardziej narażone na naruszenia prawa, co uzasadniało szeroki zakres kompetencji wynikających z Instrukcji o dzielnicowych. Niemiecka agresja na Polskę i wybuch drugiej wojny światowej przerwał funkcjonowanie Policji Państwowej w dotychczasowym kształcie⁸, jednak idea i potrzeba istnienia policjanta prewencji, związanego ze środowiskiem lokalnym zostały zachowane, by po zakończeniu działań zbrojnych znaleźć odzwierciedlenie w organizacji Milicji Obywatelskiej w czasach PRL.

DZIELNICOWY W OKRESIE PRL (1953-1989)

Po zakończeniu wojny, gdy władzę w Polsce sprawowali komuniści, zmienił się model działania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Główny akcent położono na funkcje policyjne i ochronę prawno-politycznego porządku w rodzącym się ustroju, a nowymi instytucjami resortu spraw wewnętrznych stały się: Milicja Obywatelska (MO), Urząd Bezpieczeństwa i Służba Bezpieczeństwa⁹. Policja Państwowa została formalnie rozwiązana.

W okresie Polski Ludowej pierwotnie nie uwzględniono instytucji dzielnicowego w organizacji nowej formacji. Powrót dzielnicowych nastąpił dopiero w połowie 1953 r., gdy wydano Instrukcję nr 1/53 z dnia 21 lutego 1953 r. o zakresie prac dzielnicowych w Komisariatach Milicji Obywatelskiej¹⁰. W tym wewnętrznym akcie MO zawarto istotne zapisy dotyczące wymagań wobec dzielnicowego. Oczekiwano głównie „wyrobienia społeczno-politycznego”, natomiast tak istotne kwalifikacje, jak choćby duża wiedza na temat terenu i zamieszkującej ją ludności, zostały zmarginalizowane. Ideologizacja w służbie była na bardzo wysokim poziomie, co powodowało, że potrzebni byli funkcjonariusze o szczególnej wrażliwości ideowej do walki z przeciwnikami budowniczych nowego ustroju.

Wskutek wejścia w życie Dekretu z dnia 7 grudnia 1954 r. o naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego¹¹, potwierdzonego Dekretem z dnia 21 grudnia 1955 r. o organizacji i zakresie działania Milicji

⁸ P. Majer, *Policja Polskiego Państwa Podziemnego*, [w:] P. Majer, M. Seroka, *225 lat policji w Polsce. Geneza i ewolucja policji*, Olsztyn 2017, s. 245-264.

⁹ A. Misiuk, *Historia bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 202.

¹⁰ Z. Lasocik, *Meandry totalitaryzmu...*, op. cit., s. 40-41.

¹¹ Dz. U. z 1954 r., Nr 54, poz. 269.

Obywatelskiej¹², milicja stała się formacją odpowiedzialną za ochronę spokoju, ładu, porządku i bezpieczeństwa publicznego w resorcie spraw wewnętrznych¹³.

Wskutek regulacji obowiązujących w czasie istnienia PRL instytucja dzielnicowego, choć zachowana, została jednak istotnie przekształcona. Rozkaz nr 10 Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej z dnia 15 maja 1955 r. wprowadził w życie regulamin o organizacji i wykonywaniu służby dzielnicowych MO. Już w 1958 r. został on zmieniony Zarządzeniem nr 58 Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej. Natomiast dopiero Rozkaz nr 7 Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej z dnia 22 czerwca 1974 r. zawierał szeroki zakres obowiązków samych dzielnicowych, jak i kierowników referatów dzielnicowych¹⁴. W okresie PRL wprowadzono jeszcze Regulamin służby dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych, który był załącznikiem do Rozkazu nr 17 Komendanta Głównego Milicji Obywatelskiej z dnia 22 czerwca 1984 r.¹⁵

Milicjant dzielnicowy funkcjonujący w strukturach Milicji Obywatelskiej realizował zadania o wyraźnie administracyjno-kontrolnym charakterze. Zakres jego obowiązków obejmował m.in. kontrolę meldunkową, nadzór nad porządkiem publicznym, realizację poleceń organów administracji oraz działania związane z kontrolą społeczną. Jednym z najważniejszych elementów służby ówczesnego dzielnicowego było wykonywanie rannych obchodów rejonu – „w zależności od potrzeb stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego” oraz utrzymywanie więzi ze społeczeństwem w celu „czynnego udziału obywateli w zapobieganiu i zwalczaniu określonych kategorii przestępstw i wykroczeń”, informowania o podstawowych przepisach prawa, prawidłowym zabezpieczeniu mienia czy pozyskiwania wiedzy oficjalnej i poufnej w ramach działalności rozpoznawczej. Zwracano nawet uwagę na to, by dzielnicowy w kontaktach z obywatelami – prócz taktu i kultury osobistej – wykazywał „znajomość zagadnień politycznych i aktualnych wydarzeń w kraju”¹⁶.

Model dzielnicowego w okresie PRL charakteryzował się dominacją funkcji kontrolno-represyjnej nad prewencyjną, silnym uzależnieniem wykorzystywanych narzędzi działania od struktur administracyjno-politycznych, wyraźną asymetrią w relacjach ze społeczeństwem (model podporządkowania), ograniczoną autonomią operacyjną (centralne sterowanie formacją), oceną efektywności opartą głównie na realizacji zadań formalnych i ich zgodności z oczekiwaniami aparatu autorytarnego państwa¹⁷. W konsekwencji rola dzielnicowego miała charakter wykonawczy, a jego znaczenie wynikało bardziej z pozycji w strukturze państwa niż z relacji z lokalną społecznością.

¹² Dz. U. z 1955 r., Nr 46, poz. 311.

¹³ S. Pieprzny, *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, Kraków 2003, s. 16-17.

¹⁴ M. Kubica, *Obowiązki dzielnicowego na przestrzeni lat w świetle zmieniających się przepisów prawa*, „Policyjne Forum Szkoleniowe” 2020, 1, s. 72-73.

¹⁵ D. Micek, M. Micek, P. Łuka, Z. Gontarzewski, *Rola dzielnicowego...*, op. cit., s. 8.

¹⁶ Z. Cichawa, W. Jaroszewski, S. Zębala, *Praca dzielnicowych*, Warszawa 1961, s. 11-12 i 41-43.

¹⁷ E. Wiszowaty, *Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa 2011, s. 68-70.

Mimo założeń, by dzielnicowy pełnił funkcję reprezentanta organów ścigania wobec społeczeństwa w sposób kulturalny, fachowy, sprawny i praworządny, budując autorytet i właściwą opinię o MO, analiza źródeł wskazuje, że przestrzeganie prawa i norm społecznych było w znacznym stopniu związane z represyjnym charakterem systemu państwowego, a nie z pozytywnymi relacjami między funkcjonariuszami i społeczeństwem¹⁸. Aktywności określane pierwotnie jako „profilaktyka społeczna” były ukierunkowane na wychowywanie społeczeństwa do przestrzegania prawa i tworzenia świadomości, że nawet najdrobniejsze przekroczenie prawa skutkuje odpowiedzialnością. W literaturze resortowej z czasu PRL wskazywano, że nadrzędnym celem społecznej profilaktyki funkcjonariuszy MO było „zapobieganie zjawiskom szkodliwym dla budownictwa ustroju socjalistycznego”¹⁹.

TRANSFORMACJA USTROJOWA JAKO PUNKT ZWROTNY

Po transformacji ustrojowej 1989 roku odnotować należy zasadniczą zmianę w postrzeganiu roli policjanta pierwszego kontaktu. Polegała ona na odejściu od modelu represyjno-kontrolnego na rzecz formacji służącej społeczeństwu i spełniającej jego oczekiwania²⁰. Stworzyło to warunki do stopniowej profesjonalizacji funkcji dzielnicowego, w tym do wzmocnienia jego znaczenia w obszarze prewencji i współpracy ze społecznością lokalną.

Powojenny model służby dzielnicowego wpisywał się w system bezpieczeństwa wewnętrznego oparty na centralizacji i dominacji funkcji administracyjno-kontrolnych. Ograniczona rola funkcjonariusza, podporządkowanie celom politycznym oraz formalizacja działań powodowały, że rola dzielnicowego była definiowana głównie przez strukturę organizacyjną państwa, a nie przez potrzeby społeczności lokalnej. Dopiero zmiany ustrojowe u schyłku poprzedniego stulecia stworzyły warunki do rewizji tego modelu, polegającej na stopniowym przesuwaniu akcentu z funkcji kontrolnych na prewencyjne oraz na redefinicji relacji między Policją a społeczeństwem²¹.

Aby lepiej zobrazować ewolucję roli dzielnicowego oraz różnice w jego autonomii i zakresie działań w poszczególnych okresach historycznych, przedstawiono poniższe zestawienie (Tab. nr 1). Pozwala ona syntetycznie porównać główne cechy modeli służby oraz ich relacje ze społecznością lokalną i instytucjami współpracującymi:

¹⁸ H. Granat (red.), *Zadania oraz podstawowe formy służby posterunkowego i dzielnicowego*, Warszawa 1974, s. 44.

¹⁹ E. Ura, *Milicja Obywatelska w PRL. Pozycja prawna i zakres działania*, Warszawa 1975, s. 94-96.

²⁰ Por.: J. Gierszewski, *Polityka zarządzania zasobami ludzkimi i jej wpływ na funkcjonowanie policji*, [w:], P. Majer, M. Seroka, *225 lat policji w Polsce. Policja współczesna*, Olsztyn 2017, s. 101-104; R. Socha, *Historyczne i współczesne postrzeganie Policji w Polsce*, Warszawa 2022, s. 79.

²¹ T. Czaja, *Komendant powiatowy Policji jako organ administracji rządowej w otoczeniu organów administracji samorządowej. Zarys kompetencji i zależności*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności” 2025, 11(1), s. 113.

Tabela 1. *Ewolucja roli dzielnicowego i zakres autonomii w wybranych okresach historycznych.*

Okres / model służby dzielnicowego	Główne cechy roli	Typ działań / akcent	Formy kontaktu z mieszkańcami	Poziom autonomii / samodzielności
Okres międzywojenny	Policjant w rejonie, zadania administracyjne	Patrole, nadzór porządku publicznego, egzekucja poleceń lokalnych władz	Ograniczony, głównie raportowanie	Ograniczona – formalne podporządkowanie administracji, ale brak pełnej kontroli politycznej
Okres PRL (1945-1989)	Milicjant podporządkowany celom politycznym i administracyjnym	Działania represyjne, nadzór porządku, realizacja planów administracyjno-politycznych	Formalny, głównie informacyjny	Bardzo niska – silne podporządkowanie polityczne, brak realnej inicjatywy lokalnej
Transformacja ustrojowa (lata 90.)	Policjant z nastawieniem prewencyjnym, inicjator kontaktów lokalnych	Wstępne działania zapobiegawcze, rozpoznanie środowiska, eksperymenty z lokalnymi inicjatywami	Stopniowo rozwijana współpraca, eksperymentalna	Rosnąca – zwiększająca się samodzielność wraz z odpolitycznianiem Policji
Model współczesny (od 2007 r., zarządzenie nr 528 KGP)	Policjant pierwszego kontaktu, koordynator lokalnej prewencji, partner społeczności	Prewencja, koordynacja działań lokalnych, współpraca z samorządem, NGO, szkołami i instytucjami społecznymi	Rozbudowana relacja – partnerska, aktywna	Względna – autonomia w inicjatywach lokalnych, ograniczona formalizacją i obowiązkami

Źródło: opracowanie własne.

W powyższej tabeli ukazano etapowe przejście od funkcjonariusza podporządkowanego centralnej administracji po współczesnego policjanta pierwszego kontaktu. Wyraźnie uwidacznia się wzrost autonomii w lokalnym działaniu oraz coraz większe znaczenie współpracy z różnymi podmiotami systemu lokalnego bezpieczeństwa.

W KIERUNKU PARTNERSTWA Z LOKALNĄ SPOŁECZNOŚCIĄ

Reformy zapoczątkowane wprowadzeniem Ustawy z dnia 6 kwietnia z 1990 r. spowodowały zasadniczą zmianę w wymiarze funkcjonalnym i relacyjnym roli dzielnicowego.

Nowe regulacje na temat organizacji i wykonywania służby dzielnicowych wprowadził Rozkaz nr 4 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 1995 r. w sprawie służby dzielnicowego i kierownika referatu dzielnicowych²². Wyznaczono minimalny czas obchodu rejonu, a sam dzielnicowy miał dbać w przydzielonym rejonie o porządek i bezpieczeństwo publiczne, ochronę życia, zdrowia i mienia. W tym celu prowadził rozpoznanie osobowe, terenowe i zjawiskowe (kontynuacja z PRL), a także dokumentował pozyskane informacje w teczce rejonu. Zadania odnosiły się m.in. do: ujawniania osób stwarzających zagrożenie dla ogólnie

²² Dz. Urz. KGP z 1995 r., Nr 9, poz. 57.

rozumianego bezpieczeństwa w rejonie i prowadzenia z nimi określonych czynności służbowych (np. rozmowy profilaktyczne), zgłaszania postulatów co do dyslokacji służb patrolowych na podstawie własnych obserwacji i stwierdzonych potrzeb, zapobiegania działalności przestępczej w rejonie, ścigania sprawców przestępstw, kontrolowania przestrzegania lokalnego prawa, jak też prowadzenia wybranych metod i form pracy policjantów pionu kryminalnego.

W latach dziewięćdziesiątych XX w. podejmowano pierwsze próby adaptacji zachodnich koncepcji prewencyjnych, w tym pilotażowych programów z zakresu *community policing*. Choć nie miały one jeszcze charakteru systemowego, stanowiły ważny etap w redefinicji roli dzielnicowego jako policjanta działającego nie tylko „dla”, ale i „z” lokalną społecznością. Panowało już wtedy przekonanie, wynikające z nauki i doświadczenia, że skuteczna profilaktyka nie może być prowadzona tylko przez służby państwa, m.in. Policję, przy biernej postawie społeczeństwa. Pojawiła się potrzeba obustronnej otwartości na współpracę, przełamanie barier wynikających choćby z historycznego postrzegania służb w systemie bezpieczeństwa i budowania wzajemnego zaufania²³.

Pomysł na zmianę modelu służby dzielnicowego znalazł potwierdzenie najpierw w 1997 r., gdy wprowadzono Program zwiększenia efektywności pracy służby dzielnicowego Komendy Głównej Policji. Choć jego skutkiem miało być zmniejszenie obciążeń biurokratycznych dotyczących dzielnicowych i poprawa warunków służby w zakresie sprzętowym²⁴, niedostateczne zaangażowanie zarówno samych przełożonych z Policji, niewystarczająca współpraca z samorządem i lokalnymi instytucjami, a także problemy kadrowe i finansowe spowodowały zaniechanie dalszej realizacji tego przedsięwzięcia²⁵.

Kolejną próbę reformy stanowiło Zarządzenie nr 15 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 września 1999 w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych²⁶. Stworzono możliwość awansu poziomego dzielnicowych dzięki wprowadzeniu zróżnicowanych rangą kategorii stanowisk: młodszego dzielnicowego, dzielnicowego i starszego dzielnicowego. Uznano dzielnicowego faktycznym gospodarzem rejonu, który ma możliwość, m.in. wpływania na podejmowane decyzje, koordynowania działań w dzielnicy, dostosowywania czasu służby do oczekiwań mieszkańców, samodzielnego wykonywania zadań, szybkiego i interweniowania, a także sprawnego transferu informacji²⁷. Zwrócono uwagę na potrzebę współpracy z mieszkańcami oraz z jak najszerszym kręgiem podmiotów instytucjonalnych. Obowiązki dzielnicowego dotyczyły zagadnień: zwalczania chuligaństwa, prowadzenia poszukiwań osób ukrywających się, zapobiegania demoralizacji i przestępczości nieletnich, ochrony porządku publicznego, udzielania pomocy obywatelom, utrzymania

²³ J. Widacki, *Wstęp*, [w:] J. Czapska, W. Krupiarz (red.), *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*, Warszawa 1999, s. 10.

²⁴ T. Serafin, *Powiatowe programy prewencyjne. Pomiar skuteczności i efektywności*, Warszawa 2020, s. 74.

²⁵ R. A. Wiak, *Europejska Sieć Prewencji Kryminalnej a bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, [w:] W. Fehler (red.), *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, Warszawa 2009, s. 187.

²⁶ Dz. Urz. KGP z 1999 r., Nr 15, poz. 107.

²⁷ J. Gral, *Organizacja służby dzielnicowego*, „Biuletyn Informacyjny Biura Koordynacji Służby Prewencyjnej Komendy Głównej Policji, Szkoła Policji w Słupsku” 2001, s. 27.

bezpieczeństwa w ruchu drogowym, zwalczania przestępczości, współdziałania z innymi służbami, pomocy ofiarom przemocy w rodzinie²⁸, działań w sprawach wymagających szczególnego zainteresowania dzielnicowego, a także prewencji kryminalnej²⁹. Pojawienie się w przepisach o służbie dzielnicowych pojęcia prewencji kryminalnej poprzedzone było inicjatywami podejmowanymi lokalnie, bez koordynacji ze strony najwyższego kierownictwa Policji. Aczkolwiek znaczenie dzielnicowego w działaniach profilaktycznych zaczęto dostrzegać już wcześniej, np. tworząc podręcznik dla policjantów w Szkole Policji w Słupsku. Wciąż jednak brakowało rozwiązań systemowych. W warstwie dokumentacyjnej na dzielnicowym nadal ciążył obowiązek prowadzenia teczki rejonu³⁰.

Mimo że w policjancie widziano kreatora lokalnego bezpieczeństwa, to jednak liczba nałożonych na niego różnorodnych obowiązków nie pozwalała na prawidłowe wykorzystanie potencjału tego rodzaju stanowiska. W konsekwencji ograniczeniu ulega autonomia operacyjno-organizacyjna dzielnicowego, rozumiana jako możliwość samodzielnego kształtowania sposobu realizacji zadań w rejonie służbowym, a także zdolność do utrzymywania trwałych relacji ze społecznością lokalną.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku pojawiały się pierwsze programy pilotażowe *community policing*, np. kaliska inicjatywa „Mój dzielnicowy”³¹. Nie miały jednakże charakteru systemowych reform i pokazują, że implementacja nowych założeń przebiegała ewolucyjnie.

Najbardziej zbliżone do obecnie obowiązujących były regulacje z Zarządzenia nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych³². W swoich założeniach zmiana zarządzenia wprowadzała lokalnego menedżera bezpieczeństwa, który realizował zadania analityczno-koordynacyjne. W podstawowym zakresie obowiązków dzielnicowego znalazły się cztery grupy zadań: prowadzenie rozpoznania, profilaktyka społeczna, ściganie sprawców przestępstw i wykroczeń, kontrola przestrzegania prawa. Bardzo wyraźnie rozbudowano część dotyczącą profilaktyki, wskazując konkretne kierunki działań policjanta pierwszego kontaktu. Zarządzenie o służbie dzielnicowego legitymizowało więc podejmowane wcześniej jedynie lokalnie działania profilaktyczne, oparte na idei bliskiej współpracy z lokalną społecznością³³.

Istotną zmianą było wprowadzenie rozróżnienia między dzielnicowymi z terenów miejskich i terenów pozamiejskich. Funkcjonariusze „miejscy” mieli skupić się na rozpoznaniu i pracy profilaktycznej, a „pozamiejscy” wykonywać też dodatkowe zadania. Nowelizacja

²⁸ H.D. Sasal, *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Warszawa 2005, s. 14.

²⁹ R. Szczęsny, A. Osiński, *Prewencja kryminalna. Cz. III. Udział dzielnicowego w realizacji prewencji kryminalnej. Współdziałanie Policji z wybranymi organami i instytucjami*, Słupsk 1998.

³⁰ Z. Łupisz, W. Dobski, *Materiały poglądowe do zajęć z problematyki dokumentowania wyników rozpoznania służbowego prowadzonego przez dzielnicowego (teczka rejonu)*, Szkoła Policji w Słupsku, Słupsk 2002.

³¹ M. Bryła, *Dzielnicowy służący społeczeństwu – program „Mój dzielnicowy” (z praktyki kaliskiej policji)*, [w:] J. Czap-ska, W. Krupiarz, *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*, Warszawa 1999, s. 170-181.

³² Dz. Urz. KGP z 2007 r., Nr 12, poz. 95.

³³ Vide: T. Czaja, *Koncepcja spotkań z przedstawicielami lokalnych społeczności – „Razem zawsze bezpieczniej”*, Kwartalnik Policyjny, 2008, 2 (4).

zarządzenia nr 528 spowodowała jednak, że dzielnicowi z terenów miejskich mogli być także obciążani czynnościami wykrywczymi, co w praktyce oznaczało powrót do koncepcji „policjanta od wszystkiego”, zamiast umacniania idei uspołeczniania działań policjantów pierwszego kontaktu.

Teczka rejonu przechodziła również przeobrażenia – mogła być prowadzona w formie elektronicznej. Od 2008 r. o jej prowadzeniu decydował komendant powiatowy (miejski, rejonowy) Policji, co w wielu jednostkach skutkowało zaniechaniem stosowania tej dokumentacji.

MODEL WSPÓŁCZESNY

Współczesny model służby dzielnicowego, formalnie oparty na postanowieniach Zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 czerwca 2016 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika dzielnicowych³⁴, a praktycznie ma realizować założenia koncepcji *community policing*, sprawdzonej przez zachodnie policje. Jej ramy, związane z partnerstwem Policji i społeczności lokalnej³⁵, znajdują odzwierciedlenie w dokumentach programowych Komendy Głównej Policji oraz w wewnętrznych aktach regulujących służbę prewencyjną³⁶. Chociaż realizacja tej polityki ma angażować całą organizację³⁷, faktyczna koncentracja na dzielnicowym wynika z jego pozycji strukturalnej jako jedyne go funkcjonariusza trwale przypisanego do rejonu i wykonującego zadania najbliższej mieszkańców. W praktyce może skutkować to przeniesieniem na tę funkcję zadań i odpowiedzialności niewspółmiernych do jej formalnych kompetencji i zasobów organizacyjnych.

W dzielnicowym upatruje się podmiotu zarządzającego i moderującego lokalnymi inicjatywami z aktywnym udziałem zainteresowanych mieszkańców³⁸. Wspólnie budowana koalicja na rzecz zapobiegania przestępczości i poprawy poczucia bezpieczeństwa, działając na partnerskich zasadach winna składać się co najmniej z przedstawicieli Policji, społeczności lokalnej i samorządu terytorialnego. Zarządzenie nr 5/16 Komendanta Głównego Policji normatywnie umacnia rolę dzielnicowego jako policjanta pierwszego kontaktu, odpowiedzialnego za rozpoznanie lokalnych zagrożeń, prowadzenie działań profilaktycznych oraz współpracę z podmiotami pozapolicyjnymi.

Obecny model policjanta pierwszego kontaktu, ukształtowany m.in. pod wpływem wymienionych założeń, zakłada trwałą obecność policyjnego gospodarza rejonu w lokalnym

³⁴ Dz. Urz. KGP z 2016 r., poz. 26, ze zm.

³⁵ Vide: R. Trojanowicz, B. Bucqueroux, *Community Policing. How to Get Started*, Cincinnati 1994.

³⁶ O implementacji tych założeń szerzej piszą: J. Stawnicka oraz I. Klonowska, które prowadziły też ogólnopolskie badania wśród dzielnicowych na temat roli tych policjantów jako edukatorów w społecznościach lokalnych oraz barier w realizacji zadań z zakresu profilaktyki społecznej. Vide: J. Stawnicka, I. Klonowska, *Dzielnicowy edukatorem w społecznościach lokalnych. Wyniki badań ogólnopolskich 2019-2020*, Szczelno 2023; I. Klonowska, *Dzielnicowy jako policjant pierwszego kontaktu ze społeczeństwem w aspekcie programu Dzielnicowy bliżej nas*, „Kwartalnik Policyjny” 2017, 2, s. 12-19; J. Stawnicka, *Komunikacja wizerunkowa Policji, Retoryka – Public Relations – Media*, Katowice 2017.

³⁷ M. Stefański, *Strategia budowy poczucia bezpieczeństwa w ramach community policing*, Międzynarodowa Konferencja „Bezpieczeństwo lokalne wyrazem wielostronnej współpracy” – materiały pokonferencyjne, Komenda Wojewódzka Policji w Lublinie, Lublin 2005, s. 91.

³⁸ M. Stefański, *Strategia budowy...*, op. cit., s. 92.

systemie bezpieczeństwa oraz ścisłą współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego, placówkami oświatowymi, instytucjami pomocy społecznej, organizacjami pozarządowymi oraz innymi służbami. Akcentuje się szczególną rolę dzielnicowego w obszarze profilaktyki społecznej³⁹, a nie wyłącznie reagowanie na skutki negatywnych zachowań. Policjant środowiskowy nie jest jedynym realizatorem działań prewencyjnych, lecz pełni rolę integrującą i koordynującą, zapewniając ciągłość działań podejmowanych wobec określonych problemów i zagrożeń, będąc jednym z kluczowych ogniw systemu bezpieczeństwa lokalnego, opartego na zasadach współpracy, zaufania i długofalowego oddziaływania prewencyjnego. We współczesnej koncepcji służby dzielnicowych zwraca się uwagę na przypisywanie dużej rangi działaniom na rzecz bezpieczeństwa na poziomie lokalnym, a także na potrzebę ciągłego uspołeczniania działań Policji. Do tego konieczna jest systematyczna i systemowa praca tak policyjnych przełożonych, jak i funkcjonariuszy na stanowiskach wykonawczych⁴⁰.

Z jednej strony niezmiennie wymaga się, by dzielnicowy był jak najczęściej w swoim rejonie służbowym i posiadał jak najlepsze rozpoznanie, a z drugiej strony dopuszcza się do prowadzenia postępowań karnych i o wykroczenia, wykonywania ogromnych ilości pomocy prawnych czy pełnienia roli policyjnego „zapchajdziury” w innych komórkach⁴¹. Mechanizm ten prowadzi do dekoncentracji funkcji dzielnicowego i utrudnia realizację jego podstawowej roli jako podmiotu odpowiedzialnego za długoterminowe oddziaływanie prewencyjne w lokalnym środowisku. Z tego względu współczesny model dzielnicowego należy postrzegać nie jako stan osiągnięty, lecz jako proces pozostający w ciągłym rozwoju i wymagający dalszych działań systemowych.

PODSUMOWANIE

Stuletnia historia instytucji dzielnicowego dowodzi, że kolejne zawirowania polityczne, jak likwidacje i odtwarzanie formacji, zmiany systemów wartości, wprowadzanie nowych modeli zarządzania bezpieczeństwem, nie doprowadziły do jej usunięcia. Funkcjonowanie dzielnicowego pod rządami odmiennych porządków ustrojowych świadczy o głęboko zakorzenionej potrzebie istnienia policjanta na trwałe związanego z określonym terenem i lokalną społecznością. Przeobrażeniom ulegała jednak jego rola, która podążała od funkcjonariusza o silnie administracyjno-kontrolnym rysie, przez milicjanta podporządkowanego celom politycznym, aż po policjanta pierwszego kontaktu, działającego w oparciu o założenia policji środowiskowej⁴².

Przeprowadzona historyczno-instytucjonalna analiza pozwala w pełni potwierdzić przyjętą hipotezę. Model kontrolno-administracyjny wprowadzony z chwilą pojawienia się dzielnicowego nie przetrwał w swojej pierwotnej postaci, aczkolwiek jego elementy są dostrzegalne

³⁹ J. Copik, *Rola dzielnicowego w profilaktyce i probacji w środowisku lokalnym*, „Resocjalizacja Polska” 2013, 5, s. 215.

⁴⁰ R. Stawicki, *Rola i zadania dzielnicowego w projekcji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2018, XIX(11), s. 235-236.

⁴¹ D. Walczak, *Dzielnicowy to policjant pierwszego kontaktu*, „Policyjne Forum Szkoleniowe” 2013, 1, s. 5-6.

⁴² A. Urban, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Warszawa 2016, s. 120-121.

we współczesnych zadaniach i organizacji służby. Deklarowana transformacja ku partnerstwu ze społecznością lokalną potwierdzona została w warstwie normatywnej i doktrynalnej. Problemem jest jej niepełna realizacja w policyjnej praktyce.

Głównych przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w strukturalnej pozycji dzielnicowego w policyjnej hierarchii, skutkującej ograniczoną autonomią decyzyjną. Poza tym trzeba zwrócić uwagę na często występujący konflikt oczekiwań formacji i mieszkańców (nakładane zadania i obowiązki vs potrzeba pełnienia głównie służby w rejonie i rozwiązywania lokalnych problemów), a także niewystarczające zasoby, braki w przygotowaniu do specyfiki tej roli oraz nadmierne obciążenie szerokim katalogiem zadań, nierzadko wykraczających poza podstawową funkcję. Te właśnie liczne czynniki stanowią aktualnie rzeczywistą barierę dla partnerskiej współpracy ze społecznością lokalną.

W setną rocznicę powołania do życia instytucji dzielnicowego w Policji zasadne wydaje się sformułowanie rekomendacji pod adresem decydentów. Pełna realizacja modelu partnerskiego wymaga nie tyle kolejnych zmian zarządzeń, co rzeczywistych decyzji o charakterze systemowym. Bez ograniczenia zakresu zadań dzielnicowego do podstawowych grup, przywrócenia ścieżki awansu poziomego oraz inwestycji w wyposażenie funkcjonariuszy w zestaw niezbędnych kompetencji do pracy ze społecznością lokalną, nowy model pozostanie niedokończonym projektem uspołeczniania działań formacji w lokalnym środowisku.

BIBLIOGRAFIA

- Archiwum Akt Nowych. Komenda Główna Policji Państwowej w Warszawie. 1926. Rozkazy Komendanta Głównego Policji Państwowej nr 201-400, Rozkaz nr 331 Komendanta Głównego Policji Państwowej z dnia 6 września 1926 r. W <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/en/jednostka/-/jednostka/10433026>.
- Bryła Mirosław. 1999. Dzielnicowy służący społeczeństwu – program „Mój dzielnicowy” (praktyki kaliskiej policji). W *Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych*, 170-181. Instytut Spraw Publicznych.
- Cichawa Zbigniew, Jaroszewski Witold, Zębała Stefan. 1961. *Praca dzielnicowych*. Warszawa: Oddział Szkolenia KGMO.
- Copik Jacek. 2013. „Rola dzielnicowego w profilaktyce i probacji w środowisku lokalnym”. *Resocjalizacja Polska* 5: 203-217.
- Czaja Tomasz. 2008. „Koncepcja spotkań z przedstawicielami lokalnych społeczności – Razem zawsze bezpieczniej”. *Kwartalnik Policyjny* 2 (4): 15-17.
- Czaja Tomasz. 2025. „Komendant powiatowy Policji jako organ administracji rządowej w otoczeniu organów administracji samorządowej. Zarys kompetencji i zależności”. *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności* Tom 11(1): 107-124.
- Dekret z dnia 7 grudnia 1954 r. o naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa publicznego. *Dz. U. z 1954 r., Nr 54, poz. 269*.
- Dekret z dnia 21 grudnia 1955 r. o organizacji i zakresie działania Milicji Obywatelskiej. *Dz. U. z 1955 r., Nr 46, poz. 311*.

- Granat Henryk. 1974. Zadania oraz podstawowe formy służby posterunkowego i dzielnicowego. Warszawa: Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW.
- Gierszewski Janusz. 2017. Polityka zarządzania zasobami ludzkimi i jej wpływ na funkcjonowanie policji. W 225 lat policji w Polsce. Policja współczesna, 101-104. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Gral Jan. 2001. „Organizacja służby dzielnicowego”. Biuletyn Informacyjny Biura Koordynacji Służby Prewencyjnej Komendy Głównej Policji B/N: 27-37.
- Klonowska Iwona. 2017. „Dzielnicowy jako policjant pierwszego kontaktu ze społeczeństwem w aspekcie programu Dzielnicowy bliżej nas”. Kwartalnik Policyjny (2) : 12-19.
- Komenda Główna Policji. 2020. Pan na dzielnicy. <https://hit.policja.gov.pl/hit/aktualnosci/195396,Pan-na-dzielnicy.html>.
- Kopczyński Arkadiusz. 2026. 100. rocznica utworzenia stanowiska dzielnicowego w polskiej Policji. <https://gazeta.policja.pl/997/aktualne-wydanie/273931,100-rocznica-utworzenia-stanowiska-dzielnicowego-w-polskiej-Policji.html>.
- Kostrubiec Jerzy. 2014. Organizacja i funkcjonowanie Policji Państwowej II Rzeczypospolitej. W Prawo policyjne, 15-33. Difin.
- Kubica Magdalena. 2020. „Obowiązki dzielnicowego na przestrzeni lat w świetle zmieniających się przepisów prawa”. Policyjne Forum Szkoleniowe 1: 72-73.
- Lasocik Zbigniew. 2012. „Meandry totalitaryzmu: zmiany w funkcjonowaniu pionu dzielnicowych w Polsce po II wojnie światowej”. Ius Novum 6(3): 38-56.
- Łupisz Zenon, Dobski Wiesław, 2002. Słupsk: Szkoła Policji.
- Majer Piotr. 2017. Policja Polskiego Państwa Podziemnego. W 225 lat policji w Polsce. Geneza i ewolucja policji, 245-264. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Micek Danuta, Micek Monika, Łuka Piotr, Gontarzewski Zbigniew. 2007. Rola dzielnicowego Policji. Współdziałanie z podmiotami policyjnymi i pozapolicyjnymi. Szczepko: WSPol.
- Misiuk Andrzej. 2015. Historia bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce. Zarys dziejów instytucji i służb w latach 1764-1990. Warszawa: Difin.
- Pieprzny Stanisław. 2003. Policja. Organizacja i funkcjonowanie. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Rozkaz nr 331 Komendanta Głównego Policji Państwowej z dnia 6 września 1926 r., <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/en/jednostka/-/jednostka/10433026>.
- Rozkaz nr 4 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 1995 r. w sprawie służby dzielnicowego i kierownika referatu dzielnicowych. Dz. Urz. KGP z 1995 r., Nr 9, poz. 57.
- Rzeczpospolita. 2017. Dr hab. Bolesław Sprengel: Dzielnicowi to nie relikty PRL, <https://www.rp.pl/opinie-polityczno-spoleczne/art2908781-dr-hab-boleslaw-sprengel-dzielnicowi-to-nie-relikt-prl>.
- Sasal Hanna. 2005. Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne PARPA.
- Serafin Tomasz. 2020. Powiatowe programy prewencyjne. Pomiar skuteczności i efektywności. Warszawa: Difin.
- Socha Robert. 2022. Historyczne i współczesne postrzeganie Policji w Polsce. Warszawa: Difin.
- Stawicki Roman. 2018. „Rola i zadania dzielnicowego w projekcji bezpieczeństwa wewnętrznego”. Przedsiębiorczość i Zarządzanie XIX(11): 233-244.

- Stawnicka Jadwiga, Klonowska Iwona. 2023. Dzielnicowy edukatorem w społecznościach lokalnych. Wyniki badań ogólnopolskich 2019-2020. Szczytno: Akademia Policji.
- Stawnicka Jadwiga. 2017. Komunikacja wizerunkowa Policji. Retoryka – Public Relations – Media. Katowice: Szkoła Policji w Katowicach.
- Stefański Marek. 2005. Strategia budowy poczucia bezpieczeństwa w ramach community policing. W Bezpieczeństwo lokalne wyrazem wielostronnej współpracy – materiały konferencyjne, 91-100. Lublin: Komenda Wojewódzka Policji.
- Szczęśny Ryszard, Osiński Andrzej. 1998. Prewencja kryminalna. Cz. III. Udział dzielnicowego w realizacji prewencji kryminalnej. Współdziałanie Policji z wybranymi organami i instytucjami. Słupsk: Szkoła Policji w Słupsku.
- Trojanowicz Robert, Bucqueroux Bonnie. 1994. Community Policing. How to Get Started. Cincinnati: Anderson Publishing.
- Ura Edward. 1975. Milicja Obywatelska w PRL. Pozycja prawna i zakres działania. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Urban Andrzej. 2016. Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Literackie.
- Walczak Dariusz. 2013. „Dzielnicowy to policjant pierwszego kontaktu”. Policyjne Forum Szkoleniowe 1: 4-6.
- Wiak Robert. 2009. Europejska Sieć Prewencji Kryminalnej a bezpieczeństwo społeczności lokalnych. W Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym, 187-204. Wydawnictwo Arte.
- Widacki Jan. 1999. Wstęp. W Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych, 7-12. Instytut Spraw Publicznych.
- Wiszowaty Edward. 2011. Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Łośgraf.
- Zarządzenie nr 15 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 września 1999 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych, Dz. Urz. KGP z 1999 r., Nr 15, poz. 107 ze zm.
- Zarządzenie nr 528 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 czerwca 2007 r. w sprawie form i metod wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych. Dz. Urz. KGP z 2007 r., Nr 12, poz. 95 ze zm.
- Zarządzenia nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 czerwca 2016 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika dzielnicowych. Dz. Urz. KGP z 2016 r., poz. 26, ze zm.